

COMMENTAAR OP DE NOTITIES:

- ‘BOEREN BIJ VRIJHANDEL’ (Min. van LNV),
- ‘BELEIDSCOHERENTIE ONTWIKKELINGSSAMENWERKING – LANDBOUW (min BuZa en LNV)’,
- ‘ONDERHANDELINGEN IN DE WERELDHANDELSORGANISATIE (WTO)’ (min. van Economische Zaken).

Inleiding

Op 3 februari 2003 gaf ik op het ministerie van LNV voor geïnteresseerden een presentatie van mijn scriptie ‘Liberalisering in de landbouw, een heilloze weg!’. Hierbij was een aantal mensen aanwezig van het directoraat Internationale Zaken en het directoraat Landbouw. Ik ben toen door gebrek aan tijd niet voldoende kunnen ingaan op de notitie ‘Boeren bij vrijhandel’ (uitgegeven door het Ministerie van LNV januari 2002, down te loaden via: <https://edepot.wur.nl/118090>).

Na overleg met Henk Massink medeauteur van deze notitie, heb ik besloten mijn commentaar op deze notitie op schrift te stellen. Een gedeelte van deze opmerkingen zijn direct van toepassing op de notitie ‘Beleidscoherentie Ontwikkelingssamenwerking – landbouw (november 2002, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28318-2.pdf>), en op de notitie ‘Onderhandelingen in de Wereldhandelsorganisatie (WTO)’ (uitgegeven door het ministerie van EZ, december 2002, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25074-54.pdf>). Ik zal hierna ook commentaar op deze notities geven. Hiertoe zal ik het hierna volgende commentaar nummeren, zodat ik hierna kan verwijzen in mijn commentaar op de andere notities.

1. Pagina 7 Autonome ontwikkelingen

Er wordt gesproken over autonome ontwikkelingen naast liberalisatie. Naar mijn mening zijn deze ontwikkelingen minder autonoom dan wordt aangenomen. Door politieke keuzes in het verleden hebben boeren over het algemeen binnen de landbouw te lage opbrengstprijzen gekregen in vergelijking met de gemaakte kosten. De enige manier om te kunnen overleven is dan door efficiëntieverhoging en schaalvergroting, de kosten te verlagen.

Hierbij heeft de overheid te weinig nadruk gelegd op het maatschappelijk belang van milieu, natuur, dierenwelzijn en zelfs voedselveiligheid. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in het niet meenemen van milieukosten in de verkoopprijs (zoals de vrije-markt-theorie en de comparatieve kostentheorie wel voorschrijven). Een hervorming van belasting op arbeid naar belasting op milieu-uitputting en –vervuiling, zou deze ‘autonome’ ontwikkelingen in een andere richting sturen. Arbeid zou hierbij namelijk goedkoper worden en ‘milieu’ duurder.

Ook zijn er in het verleden subsidies gegeven om productie-uitbreiding te bewerkstelligen, en is ook de ruilverkaveling door de overheid betaald. Dit gebeurt nog steeds in bijvoorbeeld nieuwe lidstaten via ‘plattelandsontwikkeling’ en de Sapard-gelden. De kleinste boeren hebben tot deze laatste echter geen toegang.

Liberalisatie waarbij te weinig rekening wordt gehouden met deze en andere maatschappelijke eisen (bijvoorbeeld voedselzekerheid en arbeidsomstandigheden), en de druk op de kostprijs alleen maar zal verhogen, zal bovengenoemde processen echter wel sterk versnellen.

2. Pag. 7 Taak van de overheid

De taak van de overheid binnen deze problematiek is het waarborgen van het maatschappelijk belang (zie maatschappelijke eisen hiervoor). Als liberalisatie in de huidige vorm hier tegengesteld aan is, omdat tot nu toe alleen volksgezondheid in beperkte mate is erkend binnen de WTO (zie de hormoonvleeskwestie), wordt de overheid dus belemmerd in zijn taak.

3. Pag. 11 Gedateerdheid EU-doelstellingen

Met uitzondering van productiviteitsstijging (die ten koste gaat van andere maatschappelijke belangen) lijkt me dat de andere doelstellingen nog steeds moeten worden nagestreefd.

4. Pag. 12 Verantwoordelijkheid consument

Het blijkt dat ongeveer 95 % van de consumenten vooral de prijs als maatstaf neemt bij het inkopen van voedsel. Hij gaat er daarbij vanuit dat al het voedsel in de winkel veilig is. Het blijkt zeer moeilijk dit met bewustwordingsacties te veranderen. Naar mijn mening mag de consument op zoek naar het goedkoopste voedsel, als dit maar aan alle genoemde maatschappelijke eisen voldoet. Het is een taak van de overheid te waarborgen dat inderdaad het voedsel in de winkel aan deze eisen voldoet. Dit is absoluut niet het geval. Bijvoorbeeld op gebied van voedselveiligheid en milieu:

- te veel residuen van bestrijdingsmiddelen met name op voedsel van buiten Nederland en de EU (handhaving en sancties blijven duidelijk onder de maat);
- de 'Chinese konijnenaffaire' bij Albert Heijn;
- genetisch gemanipuleerd veevoer dat gebruikt wordt in alle gangbare dierlijke sectoren terwijl we dit veevoer niet in de EU mogen telen en de gezondheidsrisico's op lange termijn onbekend zijn;
- het Eurep-Gap systeem dat is opgezet door de Europese retailsector, gaat uit van het land van herkomst als leidend principe. Hierdoor worden producten in Nederland verkocht die niet aan de eisen voldoen (bijvoorbeeld op gebied van bestrijdingsmiddelen), waar de eigen boeren aan moeten voldoen;
- het belang om klimaatverandering te bestrijden noopt tot het meenemen van de werkelijke kosten voor transport van landbouwproducten, en hiermee samenhangende bijdrage aan het broeikaseffect, in de verkoopprijs. Hier is nu nog absoluut geen sprake van.

Als de Europese en Nederlandse overheid haar taak serieus neemt, zorgt zij voor hogere geharmoniseerde maatschappelijke eisen, en de handhaving hiervan. Maar zorgt er ook voor dat producten die niet aan deze eisen voldoen, aan de grens geweerd kunnen worden. De kostprijs zal hierdoor stijgen, en waarschijnlijk ook de prijs in de winkel. De consument is nu echter wel verzekerd van een product dat aan alle eisen voldoet. Liberalisatie en duurzaamheid kunnen pas een coalitie vormen, als boeren een kostendekkende prijs kunnen krijgen voor hun product dat aan alle eisen voldoet. Internationale handel uitgaande van ongelijke maatschappelijke eisen, en de subsidiering van overproductie zorgt voor conflicten tussen deze twee. Deze zorgen er alleen maar voor dat de handel en industrie op zoek kan naar de producten die aan de laagste maatschappelijke eisen voldoen (en dus de laagste prijzen), en het hen mogelijk maakt nieuwe markten te zoeken om hun overproductie te dumpen. Hierbij werken de (ontkoppelde) inkomenssubsidies net zo desastreus als de exportsubsidies.

5. Pag. 12 Uruguay-ronde

De genoemde afspraken werkten vooral in het voordeel van de multinationals in EU en de VS;

- Inkomenssubsidies gecombineerd met lagere prijzen hebben hetzelfde effect als exportsubsidies, maar werden wel toegestaan.
- Ontwikkelingslanden hebben geen toegang tot zowel inkomens- als exportsubsidies. Zij zijn alleen gebaat bij het in stand houden van importheffingen om hun eigen landbouw te beschermen. Hoewel zij deze importbescherming in een lager tempo hoeven af te bouwen als de ontwikkelde landen, moesten zij via Structurele Aanpassingsprogramma's van Wereldbank en IMF al vaak hun importheffingen drastisch verlagen.

- De referentiejaar voor de afbouw van exportsubsidies werden in het voordeel van EU en VS vastgesteld, terwijl deze afbouw veel te langzaam gaat.
- Alleen de EU en de VS kregen de mogelijkheid Safeguard Clauses te gebruiken om een te grote toestroom van buitenlandse producten te mogen tegenhouden. Ontwikkelingslanden kregen deze mogelijkheid niet, terwijl juist daar de meeste schade door dumping wordt ondervonden.
- Tariefescalatie op bewerkte landbouwproducten werd verhoogd, juist op gebied van deze bewerking zouden de ontwikkelingslanden een comparatief voordeel hebben.

6. Pag. 13 Ecologische duurzaamheid: milieu met de kleine m

De genoemde milieu-onderdelen zijn belangrijk, maar er wordt onterecht geen melding gemaakt van zaken als het broeikas-effect, uitputting van bodem en water (met name in ontwikkelingslanden, maar ook in de VS), de teruggang van biodiversiteit als meer natuurgebieden wereldwijd worden omgezet in landbouwgrond nodig voor export, genetische manipulatie van voedsel en veevoer, en het grotere gebruik van bestrijdingsmiddelen in Zuid- en Oost-Europa en bepaalde ontwikkelingslanden.

In deze passage worden vooral de milieu-eisen aan Nederlandse boeren genoemd, en niet de eisen waaraan de handel en industrie die gebruikt maakt van producten buiten Nederland zou moeten voldoen. Onze consumptie van deze producten bevordert direct het in stand houden van deze ecologisch onduurzame productieprocessen. (Vergelijking: Op gebied van klimaatverandering investeert Nederland daarentegen een substantieel deel buiten Nederland, op gebied van de landbouw kijkt de overheid vooral nationaal en dan alleen naar de eigen boeren.)

7. Pag. 13 Andere maatschappelijke eisen

Ik ben het geheel eens met al deze eisen. Eerder noemde ik al een aantal voorbeelden die in tegenspraak zijn met deze eisen. Bijvoorbeeld het toestaan van Eurep-Gap door de handel in plaats van als overheid de maatschappelijke eisen te waarborgen, het bevorderen van schaalvergroting en dus landschapvernietiging in nieuwe lidstaten omdat kleine boeren geen toegang hebben tot o.a. Sapard-subsidies, en het importvrij toelaten van genetisch gemanipuleerd veevoer uit Noord- en Zuid-Amerika.

8. Pag. 13 Budgettaire lasten

Deze lasten zijn inderdaad te hoog en nu ook bevroren voor prijs- en marktbeleid. Des te vreemder is dat er nu voorstellen van Fischler zijn om quota voor melk uit te breiden de prijs te verlagen, en in ruil inkomenssubsidies te verstrekken. Ook bij suiker liggen er soortgelijke voorstellen (prijsverlaging en in ruil inkomenssubsidies). Deze zullen er voor zorgen dat het budget alleen maar zal stijgen, en er dus elders minder geld beschikbaar is.

Alternatief: Door productiebeheersing in te voeren en bestaande quota te verlagen tot het niveau van de eigen consumptie kunnen exportsubsidies worden afgeschaft. Daarnaast dient de interventieprijs verhoogd te worden tot een niveau dat de boer aan alle maatschappelijke eisen kan voldoen. Dit betekent niet dat de uitgaven hiervoor zullen stijgen, omdat er productiebeheersing wordt toegepast. Tenslotte dienen ook importheffingen op dit prijsniveau te worden vastgesteld. Hierdoor kunnen alle inkomenssubsidies verdwijnen. Er wordt alleen nog kostendekkend betaald voor de groene diensten die de landbouw aan de maatschappij levert op gebied van landschap, natuur en milieu. Dit worden geen subsidies meer genoemd maar betaling voor diensten, daarnaast worden er liefst meerjarige contracten afgesloten.

Eventueel is het nodig dat de laagste inkomensgroepen via belastingmaatregelen gecompenseerd worden voor een iets hogere voedselprijs. Maar omdat de huidige verschillen

groot zijn tussen boeren- en consumentenprijs, door concentratie in verwerkende industrie en (detail)handel, kan het budget voor deze inkomenscompensatie laag blijven.

Het voordeel van dit alternatief is een drastische daling van het landbouwbudget, terwijl aan alle maatschappelijke eisen kan worden voldaan.

9. Pag. 14 Harmonisatie

Inderdaad moeten de maatschappelijke eisen op een hoger niveau worden geharmoniseerd. Maar dit zal op gebied van bestrijdingsmiddelen pas in 2008 gebeuren, dit is veel te laat om eerder genoemde oneerlijke concurrentie te voorkomen.

Het non-vaccinatiebeleid wordt in verband gebracht met een hoog kwaliteitsniveau in de EU. Waarom laten we dan wel gevaccineerd vlees uit Argentinië binnen in Europa?

10. Pag. 14-15-16 Verhouding WTO en VN

WTO: Inderdaad is er protest omdat er internationale regels worden opgesteld om de handel te liberaliseren, en overige regelgeving achterblijft. In de praktijk houdt dit in dat ontwikkelde landen het internationaal recht krijgen om te mogen exporteren, en dus nationale en regionale markten open te breken. Door de inkomens- en exportsubsidies die respectievelijk wel zijn toegestaan, en niet snel genoeg worden afgebouwd, hebben de ontwikkelde landen een concurrentievoordeel ten opzichte van ontwikkelingslanden. Zij hebben namelijk niet de financiële middelen om deze subsidies te verstrekken, en slechts de mogelijkheid hun grenzen te beschermen via importheffingen.

Het recht op markttoegang vanuit ontwikkelingslanden waar nu zo op gehamerd wordt, betekent een omgekeerde recht op markttoegang tot deze ontwikkelingslanden. Anderzijds betekent dit een nog grotere toegang van het Noorden tot hulpbronnen in het Zuiden, die men zo hard nodig heeft voor de eigen voedselvoorziening en ontwikkeling. De verhoudingen zijn daarbij nu al zo onrechtvaardig: 20 % van de mensen (in het Noorden) gebruiken mondiaal 86 % van de grondstoffen en energie. Schuldenkwijschelding werkt in dit verband veel effectiever op gebied van alle genoemde maatschappelijke belangen, dan verhoogde onduurzame markttoegang van vooral onbewerkte landbouwproducten.

VN: Internationaal beleid op gebied van milieu, arbeidsomstandigheden, sociale doelstellingen (armoedebestrijding, voedselzekerheid) komt vooral niet van de grond omdat enerzijds landen weigeren mee te werken (VS, Kyoto), en anderzijds omdat de VN in tegenstelling tot de WTO geen sanctiemogelijkheden heeft verbonden aan haar internationale verdragen. De situatie is sinds de duurzaamheidstop in Johannesburg verder verergerd; internationale verdragen op genoemde terreinen werden niet verder aangescherpt of ontwikkeld. Vooral de VS frustreerde de onderhandelingen. Hiervoor in de plaats kwamen de Public-Private-Partnerships en de zogenaamde Global Compact. In plaats van dwingende regelgeving op te leggen aan lidstaten en vooral de daar gevestigde multinationals, werden deze multinationals nu als deel van de oplossing gezien. Bindende regelgeving werd hiermee voorkomen. De nationale en internationale overheid verzaakt dus steeds meer haar plicht om regels te stellen op gebied van de maatschappelijke belangen die zij moet verdedigen. Ook voor het bedrijfsleven is deze regelgeving echter noodzakelijk, als men haar belangen op lange termijn zou bezien.

11. Pag. 15 Internationale arbeidsverdeling

Er wordt hier niet ingezien dat enerzijds de landbouw een aparte economische sector is, en anderzijds dat de vrije markt theorie binnen de landbouw niet goed wordt toegepast.

Landbouwproducten zijn om de volgende redenen te onderscheiden van 'normale' producten: ze zorgen voor een basisbehoefte (voedsel), het betreft levende wezens die afhankelijk zijn van het weer en gevoelig zijn voor ziekten en plagen, er is een grote immobiliteit van grond en

arbeid, er is sprake van een aanbods- en vraaginelasticiteit, en landbouw betreft een multifunctionele bedrijfstak, met naast voedselproductie ook de zorg voor landschap en natuur. Daarnaast wordt deze vrije-markt-theorie niet juist toegepast in de landbouw. Zo is er geen sprake van vrije concurrentie door grote concentratie van multinationals in toevoer, afvoer en handel, worden lang niet alle kosten zijn in de prijs geïnternaliseerd, en worden boeren niet of nauwelijks betaald voor hun diensten aan de maatschappij op gebied van landschap, natuur en milieu.

12. Pag. 16 Angst ontwikkelingslanden voor te hoge normen

De vraag is wie deze angst uitspreekt. Zijn dit de elite en grootgrondbezitters die belang hebben bij een grotere export, of kleine boeren die bijvoorbeeld in Brazilië van hun grond worden verjaagd door milities van grootgrondbezitters? Ook multinationals als Unilever hameren op deze te hoge normen. Wat heeft de huidige geliberaliseerde markttoegang voor onbewerkte koffie aan voordelen opgeleverd aan kleine koffieboeren? Momenteel gaan er vele failliet door de lage prijzen door overproductie. Daarbij wordt de bewerking vooral in het Noorden uitgevoerd, door tariefescalatie.

Natuurlijk zijn er ook kleine boeren die belang hebben bij een verhoogde markttoegang. Maar zij zijn vooral gebaat bij een kostendeckende prijs, waarin ook de belangen van milieu en voedselzekerheid op lange termijn worden meegenomen. Daarbij hebben arbeiders op plantages en in bewerkende industrie belang bij goede arbeidsomstandigheden en goede lonen, hier mag niet aan getornd worden in belang van een grotere markttoegang.

Daarbij zorgt de nu gepropageerde overdracht van technologieën vanuit het Noorden naar het Zuiden, voor een toenemende ruilvoetverslechtering; dure technologie in ruil voor lage prijzen van onbewerkte producten.

Alternatief: De winst voor ontwikkelingslanden is enerzijds vooral te behalen uit het stoppen met dumpen zodat de lokale boeren voor hun eigen markt kunnen blijven produceren, toegang voor tropische producten die niet ten koste gaan van genoemde maatschappelijke eisen, en afschaffen van de tariefescalatie op bewerkte producten zoals koffie, witte suiker, thee, chocolade en vooral textiel. Hiervoor noemde ik ook al schuldenkwijtschelding, en het afsluiten van internationale verdragen op gebied van maatschappelijke belangen om oneerlijke concurrentie te voorkomen.

13. Pag. 17 Nederland exportland

Nederland heeft inderdaad grote exportbelangen, maar het grootste belang hiervan ligt voor de landbouw binnen de EU. Daarnaast is er ook niks mis met export buiten de EU, als deze maar niet gepaard gaat met inkomens- of exportsubsidies.

14. Pag. 17 Markttoegang voor MOL's- beleid ten aanzien van ACP-landen

Het Everything but Arms-verdrag is vooral afgesloten om de steun van deze landen te krijgen in de WTO voor het EU-beleid. Het voormalige Lomé-verdrag biedt de ACP-landen veel meer voordelen, omdat zij bijvoorbeeld op gebied van suiker voor hun exportquota de vaste hoge EU-prijs kreeg. Dit verdrag lijkt echter te gaan sneuvelen binnen de WTO. Daarnaast wil de EU met deze ACP-landen Economische Partnerships Agreements afspreken. Dit betekent op termijn:

- Dat de EU als gelijkwaardige handelspartner wil worden beschouwd binnen regionale afspraken binnen bijvoorbeeld Afrika, als de aanwezige landen. Zij frustreert daarmee de totstandkoming van deze regionale samenwerking.
- Dat de EU in tegenstelling tot nu, gelijkwaardige markttoegang tot deze ACP-landen eist. Het voordeel wat de ACP-landen nu hebben van preferentiële toegang wordt dan een nadeel

omdat de EU met haar subsidie-mogelijkheden de nationale landbouw in deze landen kan wegconcurreren.

- Onderwerpen waarover nog geen overeenstemming binnen de WTO is afgesloten (investeringsbescherming, aanbestedingen, concurrentie) legt de EU al op aan deze ACP-landen. Dit geldt ook voor het GATS-verdrag (liberalisering van diensten). Dit betekent een precedentwerking binnen de WTO, waar deze landen ook minder protest zullen laten horen. Zie ook *www.epawatch.net*, *Trans National Institute (Amsterdam)*: 'European Union: giant in trade, dwarf in politics', en *TNI samen met Alternative Information and Development Center (AIDC) en Dot Keet (Zuid-Afrika)*: 'Views from the South on North-South issues and South-North peoples alternatives'.

15. Pag.18 Conclusies

Punt 1: De burger wil voedsel dat aan alle eisen voldoet, dit geldt ook voor producten die buiten de EU geteeld worden.

Punt 2 en 5: Er moet naar gestreefd worden dat ook VN-verdragen op gebied van genoemde maatschappelijke belangen, de mogelijkheid krijgen tot het opleggen van sancties, anders zullen deze verdragen altijd ondergeschikt zijn aan WTO-verdragen.

Punt 6: Zie hiervoor.

16. Pag. 22 Aspecten van handelsliberalisatie

Punt 2 Liberalisering als autonome ontwikkeling: Het internationale liberaliseringsproces wordt teveel gebracht als een natuurverschijnsel, in plaats van een politieke keuze. Naar mijn mening (ook blijkend uit het onderzoek voor mijn scriptie) is het (liberaliserings)beleid van EU, VS, WTO, Wereldbank, en IMF duidelijk tot stand gekomen onder druk van multinationals. Zij hebben belang bij het openbreken van markten, bij het toegang krijgen tot grondstoffen, en bij een goed investeringsklimaat met zo weinig mogelijk nationale en internationale regelgeving die hun handelen beperkt. Bescherming van regionale en zelfvoorzienende economieën zijn dus niet in hun belang. Dit uit zich in het beleid van genoemde instellingen.

Punt 3 Hogere prijzen door liberalisering: De huidige situatie in de geliberaliseerde markt voor koffie heeft geleid tot lagere in plaats van hogere prijzen. Dit wordt vooral veroorzaakt door een gebrek aan productiebeheersing.

Punt 2 en 4 Gezamenlijke belangen boeren Noord en Zuid: De kansen die de Nederlandse boeren en vooral handel en industrie buiten de EU krijgen, worden vooral als positief gewaardeerd. Vergeten wordt dat onze producten ten koste zullen gaan van producten van boeren die nu deze markten beleveren. In landen met een grote beroepsbevolking in de landbouw en hoge werkloosheid kan dit zeer desastreus uitwerken. De belangen van kleine en middelgrote boeren in Noord en Zuid lopen veel meer parallel om een oneerlijke concurrentiestrijd tegen elkaar te voorkomen (onder druk van handel en industrie), dan tot nu toe erkend wordt ook door het ministerie van LNV. Boerenorganisaties als Via Campesina en CPE (Europese boeren) erkennen deze belangen wel.

Punt 6 Voordelen van afschaffen quota: Dit argument wordt oneigenlijk gebruikt. Vooral in Nederland zijn de quotakosten voor melk hoog. In andere EU-landen is dit niet zo doordat quota grondgebonden moeten worden verkocht, of doordat men aankoop van quota niet kan aftrekken van de inkomstenbelasting. Door dit Nederlandse beleid kunnen grote melkveehouders belasting ontduiken door ieder jaar quotum te blijven bijkopen. Daarentegen is het Nederlandse suikerquotumsysteem regiogebonden. Hierdoor worden hoge quotumkosten voorkomen.

17. Pag. 23 Akkerbouw versus tuinbouw

Door de voorstellen van Fischler zullen vollegrondsgroentetelers met oneerlijke concurrentie te maken krijgen vanuit de akkerbouwsector. Deze laatste mag haar subsidies namelijk behouden bij ontkoppelde inkomenssubsidies, terwijl men vollegrondsgroenten teelt. Dit zal tevens over de gehele sector tot prijsdaling leiden door overproductie.

18. Pag. 23 Suiker

Ik betwijfel of de suikerteelt gehandhaafd kan worden in Nederland bij volledige liberalisatie. Brazilië dat nu nog een deel van haar suikerriet verwerkt tot brandstof, heeft voldoende productiecapaciteit om de gehele suikermarkt over te nemen binnen de EU (samen met Australië en Thailand). De maatschappelijke eisen bij de teelt en verwerking van suikerriet zijn echter onvergelijkbaar bij de eisen aan de Europese suikerbietensector.

Naar verwachting zal bij volledige liberalisatie ook de preferentiële toegang vanuit ACP-landen onmogelijk worden, waardoor deze landen veel nadelen zullen ondervinden. Uit milieu-, natuur-, en voedselzekerheidsoogpunt is het ook niet wenselijk dat er nog suikerplantages worden aangelegd in ontwikkelingslanden die nu nog niet suiker-exporterend zijn. Daarbij is er al een grote overproductie wereldwijd, dus zullen de opbrengstprijzen binnen een geliberaliseerde markt laag zijn. Tenslotte zijn de klimatologische en fysiologische omstandigheden in Nederland zeer goed geschikt voor de teelt van suikerbieten op een milieuvriendelijke manier. Als suiker zou verdwijnen uit het bouwplan, betekent dit vrijwel het einde van de akkerbouw in Nederland. Dit is namelijk het enige gewas dat nog kostendekkend kan worden geproduceerd. Ook de vruchtwisseling komt hierdoor in gevaar.

Alternatief:

Behoud van de marktordening voor suiker binnen de EU.

Verlaging van de huidige landenquota naar verhouding van de huidige productie, op een niveau dat de eigen EU-consumptie dekt. Dit betekent grofweg het afschaffen van de B-quota (met exportsubsidies opgebracht door industrie en landbouw). De productie van C-suiker (zonder exportsubsidies) dient te worden verminderd door aanpak van de Europese verwerkende industrie die boeren soms dwingt tot productie hiervan, en het zogenaamde 'rekeningcourantsysteem' van de Nederlandse Akkerbouw Vakbond. Overproductie van het ene jaar kan dan worden doorgeschoven naar het volgende jaar.

Bij het vaststellen van de productiequota in de EU, moet rekening worden gehouden met de ACP-landen. Deze landen moeten hun markttoegang tot de EU behouden, verminderd met quota voor suikerexporterende MOL's als Mozambique die nu nog geen exportquota tot de Europese markt hebben. Deze ACP- en MOL's zouden daarbij meer profiteren als ze de ruwe suiker zelf mogen verwerken voordat deze geëxporteerd wordt.

19. Pag. 24 Zuivel

Uit budgettair oogpunt is het onwenselijk en onnodig om inkomenssubsidies te verstrekken als gedeeltelijke compensatie voor een lagere prijs. De dumping van zuivel op de wereldmarkt zal worden vergroot hierdoor omdat deze inkomenssubsidies nog desastreuzer zijn dan exportsubsidies. Binnen de voorstellen van Fischler worden de quota zelfs nog uitgebreid, terwijl de exportsubsidies niet worden verminderd.

Liberalisering zal leiden tot het verdwijnen van een groot deel van de boeren uit deze belangrijkste landbouwsector in Nederland, het verdwijnen van koeien in de wei, en verdere aantasting van landschap en natuur door schaalvergroting.

Alternatief

Behoud en verlaging van de melkquota, op een niveau die de EU-consumptie niet overstijgt. Hierdoor kunnen de exportsubsidies worden afgeschaft. Verhoging van de interventieprijs op

het niveau van voor Agenda 2000, zodat boeren kostendekkend kunnen produceren voor een product dat aan alle maatschappelijke eisen voldoet.

20. Pag. 25 Rundvlees Alternatief

Terugdraaien van MacSharry-hervormingen uit 1992. Hierdoor wordt namelijk extensieve rundveehouderij benadeeld ten koste van de intensieve veehouderij. Deze laatste sector kreeg namelijk te maken met de voordelen van lagere graanprijzen, terwijl de importvrije toegang van veevoer uit Noord- en Zuid-Amerika gehandhaafd bleef.

De inkomenstoelagen voor mestvee kunnen worden afgeschaft, in ruil voor kostendekkende prijzen, productiebeheersing op Europees consumptieniveau, en importbescherming. Rundvleesproducenten moeten ook kunnen profiteren van betaling voor groene diensten op gebied van landschap, natuur en milieu.

Het niet gebruiken van antibiotica, groeibevorderende middelen en hoge welzijnsriteria dient de Europese norm te zijn. Hiervoor hoeft dus niet extra betaald te worden, omdat men al kan produceren voor kostendekkende prijzen.

21. Pag. 25-26 Varkens en pluimvee; ongelijke maatschappelijke eisen

In deze sectoren hebben we vooral te maken met concurrentie uit landen die niet aan onze eisen hoeft te voldoen. Een alternatief is dat in ieder geval producten van buiten de EU moeten kunnen worden geweerd, die niet aan onze eisen voldoen. De overheid staat oneerlijke concurrentie toe, door niet die eisen te stellen aan de handel en industrie, die men wel aan de eigen boeren stelt. Toch wordt er binnen deze notitie vanuit gegaan dat dit de normaalste zaak van de wereld is. Daarbij wordt de verantwoordelijkheid gelegd bij de consument, in plaats van bij de nationale en internationale overheid. Een vrijere markt betekent geen oneerlijke markt, en moet dus samen gaan met producten die aan dezelfde maatschappelijke eisen voldoen. Als deze maatschappelijke eisen niet binnen de WTO maatgevend kunnen worden, zou de EU eenzijdig aan deze eisen moeten blijven vasthouden. Hierdoor spreekt de EU (als vertegenwoordiger van haar consumenten) uit dat men ook belang hecht aan - en invloed wil uitoefenen op deze maatschappelijke eisen buiten haar grondgebied.

Ook voor deze sectoren is het het beste als men binnen de EU de productie en consumptie via productiebeheersing op elkaar afstemt. Een concurrentie op een geliberaliseerde wereldmarkt zonder maatschappelijke eisen leidt tot lagere prijzen, en een mondiaal gebrek aan dierenwelzijn en milieumaatregelen.

22. Pag. 28 Conclusies

Punt 1 en 3: Zie hiervoor. Dit punt gaat er onterecht vanuit dat men wel maatschappelijke eisen kan opleggen aan haar boeren, maar dit niet hoeft te doen ten opzichte van handel en industrie. Het is van tweeën één: of de maatschappelijke eisen zijn blijkbaar niet hard genoeg, of door lobby en dubieuze politieke belangen heeft de handel en industrie teveel invloed op het overheidsbeleid.

Punt 6 biologische producten: Zie hiervoor. Gangbare producten zullen aan hogere eisen moeten gaan voldoen, waardoor het prijsverschil met biologische producten kleiner wordt.

Punt 7 herstel van kringlopen?: Als liberalisatie zoals nu voorgesteld door de WTO ergens niet toe zal bijdragen, dan is dat aan herstel van kringlopen. De invoer van veevoer zonder importheffingen blijft namelijk bestaan. Daarnaast wordt juist het grootste gedeelte van landbouw gericht op export, in plaats van voor regionale voedselvoorziening.

23 Pag. 35 Uitbreiding EU

Hier wordt gesproken over nieuwe lidstaten die zich vooral toeleggen op productieverhoging, en minder belang hechten aan de ecologische consequenties hiervan. Dit zou veranderd

kunnen worden door binnen de gehele EU kostendekkende vergoedingen te verstrekken voor groene dienstverlening op gebied van natuur, landschap en natuur. Tevens dienen de Sapard-gelden voor plattelandontwikkeling ook toegankelijk te worden voor kleine boeren, en dient de huidige tweedeling in subsidies tussen oude en nieuwe lidstaten versneld worden opgeheven. Met andere woorden de huidige lidstaten hebben dit desastreuze beleid voor landschap, natuur en milieu in nieuwe lidstaten zelf in gang gezet. Vooral de Nederlandse regering speelde een prominente rol hierbij, uit een misplaatst soort zuinigheid.

24. Pag. 41 Punt 2 Liberalisatie het gevolg van technologische ontwikkelingen?

Uit het voorgaande (o.a. bij 1. Autonome ontwikkelingen) mag duidelijk zijn dat ik mij totaal niet kan vinden in deze uitspraak. Het heeft daarentegen te maken met politieke keuzes en economische belangen van met name multinationals die beschikken over een effectief lobby-apparaat (b.v. European Round Table, World Economic Forum). Boeren die zich niet zo effectief kunnen verenigen worden hiervan mondiaal de dupe.

25. Pag. 41 Punt 2 non-trade concerns

Tijdens de VN-top in Johannesburg is vastgesteld dat VN- en WTO-verdragen gelijkwaardig aan elkaar zijn. De VN-verdragen hebben, in tegenstelling tot de WTO, echter geen sanctiemogelijkheden, en zijn mede door de opstelling van de VS betrekkelijk vaag en bevatten te weinig ambitieuze doelstellingen. Daarnaast is het mogelijk om je als lidstaat te onttrekken van deze verdragen (zie VS op gebied van Kyoto). In de praktijk overheersen de WTO-verdragen dus. Zo wordt er bijvoorbeeld nog geen werk gemaakt van de afgesproken evaluatie van deze WTO-verdragen op gebied van genoemde maatschappelijke (VN) belangen.

26. Pag. 42 Punt 10: Spanning tussen verschillende duurzaamheidsbelangen

Alternatief voor deze spanning: Naar mijn mening biedt een mondiale landbouw waarbij landen of handelsblokken hun grenzen mogen beschermen tegen producten die niet aan de daar geldende maatschappelijke eisen voldoen, of onder de kostprijs worden verkocht, een goede basis.

Productiebeheersing afgestemd op de eigen consumptie, en een kostendekkende prijs voor producten die aan alle maatschappelijke eisen voldoen, dienen hierbij het uitgangspunt te zijn. Export- en inkomenssubsidies kunnen hierdoor worden afgeschaft.

Daarbij dienen uitputting en vervuiling van milieu, het voldoen aan goede arbeidsomstandigheden, dierenwelzijn, voedselzekerheid en –veiligheid, in de prijs tot uitdrukking te worden gebracht.

Ontwikkelingslanden kunnen het beste worden geholpen door:

- schuldenkwijtschelding onder voorwaarde van een duurzame ontwikkeling,
- een beleid van IMF en Wereldbank gericht op armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling in plaats van vooral het vertegenwoordigen van de belangen van multinationals (verbeteren investeringsklimaat, verplicht privatiseren en liberaliseren en andere neoliberale eisen),
- de afschaffing van tariefescalatie op bewerkte (landbouw)producten,
- markttoegang voor (tropische) producten volgens het fairtrade-principe inclusief milieu en voedselzekerheid,
- bindende regels aan multinationals op gebied van maatschappelijke belangen, en het stoppen van dumping van landbouwproducten.

Al deze voorstellen versterken elkaar en dragen bij aan een duurzame ontwikkeling. Het is een misvatting dat de belangen van kleine en middelgrote boeren in Noord en Zuid, armoedebestrijding, natuur en milieu, consumenten en economie (vooral op de lange termijn), tegengesteld zijn aan elkaar.

Commentaar op 'Notitie Beleidscoherentie Ontwikkelingssamenwerking - Landbouw'

In navolging op mijn commentaar op de notitie 'Boeren bij vrijhandel' geef ik commentaar op genoemde notitie, deze is uitgegeven door de ministeries van LNV en BuZa, in november 2002. De notitie is te downloaden via:

http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=87CC46FA9DD74660B8013762F020A79DX1X51703X41 . Ik zal zo weinig mogelijk in herhaling proberen te vervallen, en soms verwijzen naar eerdergenoemd commentaar via 'zie BBV' gevolgd door het nummer.

- **27. Pag. 3 Belangen van ontwikkelingslanden; het belang van markttoegang:** zie BBV 5, 6, 10, 12,14,16,26.

Er wordt weer gehamerd op de opname van ontwikkelingslanden in de wereldeconomie. Naar mijn mening zijn deze landen en het armste deel van hun bevolking, op de eerste plaats gebaat bij het niet verstoren van hun regionale en nationale economie door het dumpen van landbouwproducten uit ontwikkelde landen. En daarnaast moet de bevolking zeggenschap over haar eigen hulpbronnen kunnen behouden, om een duurzame economie op lange termijn mogelijk te maken. Inzet (onder druk van schuldenlasten) van deze hulpbronnen voor nog meer consumptie in het Noorden, is hierbij naar mijn mening niet de juiste weg. Vergelijk bijvoorbeeld de voorziening van basisbehoeftes in een land als Bhutan (geïsoleerd, heeft altijd geweigerd Wereldbank-leningen aan te nemen), met landen als Nigeria (grote olie-export), Argentinië (veel export van rundvlees en veevoer, tegelijkertijd veel ondervoeding) en India (rijst- en tarwe-exporteur terwijl er 200 miljoen mensen ondervoed zijn).

De roep om markttoegang tot de ontwikkelde landen, zal omgekeerd resulteren in meer markttoegang van ontwikkelde landen tot deze ontwikkelingslanden. Men verliest zo de markt voor 90 % van haar landbouwproducten, in ruil voor de exportmogelijkheden voor 10 % van haar productie.

Ook het milieu-aspect (zowel vervuiling als uitputting) en het voedselzekerheidsaspect wordt onvoldoende meegenomen in deze retoriek. Zaken als de bijdrage aan het broeikaseffect door toegenomen transport (met als gevolg toenemende droogtes, overstroming en oprakend gletsjerwater waar juist de landbouwsector het meeste de dupe is), niet sluitende kringlopen van mineralen, zoet water en organische stof, bodem- en wateruitputting, verlies aan biodiversiteit, en chemische en genetische vervuiling hangen allen samen met een exportgerichte landbouw. Door deze milieuproblemen komt de eigen voedselzekerheid op korte en/of lange termijn in gevaar. Ook dragen de structureel lage prijzen voor onbewerkte landbouwproducten (zoals momenteel bij koffie) niet bij aan armoedebestrijding en ontwikkeling, maar hebben hier een negatief effect op.

Tenslotte wordt in de discussie over markttoegang, niet de schuldenproblematiek meegenomen. Er wordt 250 miljard dollar betaald aan rente en aflossing van Zuid naar Noord, ten opzichte van 50 miljard dollar ontwikkelingshulp omgekeerd (Oikos, 1997). Door schuldenkwijschelding is een onduurzame uitputting van hulpbronnen in het Zuiden, veel minder hoog nodig. Deze cijfers zijn belangrijk in vergelijking met de 311 miljard dollar (pag. 20) die ontwikkelingslanden zouden mislopen door gebrek aan markttoegang. De grootste voordelen voor ontwikkelingslanden zijn te behalen op bewerkte (landbouw)producten, zoals bewerkte koffie, witte suiker, thee, chocolade en textiel, niet door een verbeterde toegang voor onbewerkte producten zoals blijkt uit de huidige koffieprijs.

28. Pag. 4 en 28-34. Te hoge normen voor producten uit ontwikkelingslanden en technische assistentie: zie BBV 16

Bij genoemde normen moeten nog worden toegevoegd: voedselzekerheid, arbeidsomstandigheden, een kostendeckende prijs voor de boeren en dierenwelzijn. Op gebied van milieu dienen zowel milieuvervuiling en –uitputting van hulpbronnen, als verlies van biodiversiteit te worden meegenomen. Al deze normen zijn juist in het belang van de mensen (en dieren) in ontwikkelingslanden zelf om een duurzame ontwikkeling mogelijk te maken. Anders zullen handel en industrie een race-to-the-bottom uitvoeren op zoek naar de laagste maatschappelijke eisen, en dus laagste kosten. Handel en industrie dienen aan dezelfde eisen te voldoen als de eigen boeren, anders is sprake van oneerlijke concurrentie en wordt naleving van maatschappelijke eisen ontdoken.

Er zijn echter ook bepaalde normen die ontwikkelingslanden dwingen tot de aankoop van dure technologie om aan onze uniformerings-, verpakings- en houdbaarheidseisen te voldoen. Dit kan leiden tot een nog verdere ruilvoetverslechtering. Zeker als men slechts onbewerkte producten kan uitvoeren, en wij de bewerking in het Noorden uitvoeren. Deze publiek-private samenwerking om kennis en technologie over te dragen naar het Zuiden, zou met iets meer scepsis mogen worden bekeken door de ministeries. Pag. 30: Het is onacceptabel dat de norm voor residuen van bestrijdingsmiddelen op bananen zou moeten worden opgerekt. Op gebied van voedselveiligheid mogen geen concessies worden gedaan, (en naar mijn mening ook niet op andere terreinen).

- **29. Pag. 5 Suikerregime:** Zie BBV 14 (ACP-MOL's), 18 (alternatief suikerbeleid)
Er wordt ten onrechte verondersteld dat er EU-geld wordt gegeven aan suikerbientelers. Dit is niet het geval. De suiker afkomstig van bietsuiker die met behulp van exportsubsidies wordt afgezet buiten de EU, wordt geheel door de bientelers en verwerkende industrie opgebracht. Wel wordt er EU-budget besteed om het quotum ruwe suiker uit ACP-landen dat de EU importeert en verwerkt, met exportsubsidies op de wereldmarkt af te zetten. Dit is eigenlijk een soort ontwikkelingshulp, dat beter besteed zou kunnen worden door deze ruwe suiker in deze landen zelf te laten verwerken.
- **30. Pag. 5-6 Positie ontwikkelingslanden in de WTO**
Onterecht mogen (vooral de armste) ontwikkelingslanden op termijn hun landbouw niet blijven beschermen. Het blijkt dus dat de zogenaamde positieve voorstellen voor ontwikkelingslanden, op termijn toch weer op ons eigen exportbelang gericht zijn. Het is onaanvaardbaar dat in landen waar zo'n groot deel van de beroepsbevolking werkzaam is in de landbouw, hun boeren met importheffingen niet blijvend mogen beschermen tegen dumping.
- **31. Pag. 6 PRSP's**
Er wordt te positief geoordeeld over deze PRSP's. In de praktijk blijkt dat NGO's en bevolkingsgroepen te weinig geconsulteerd worden. Tevens is er nog steeds een finale goedkeuring door Wereldbank en/of IMF nodig. Zolang zij hun neoliberale beleid niet drastisch gewijzigd hebben, voorspelt dit weinig goeds voor de armste lagen van de bevolking.
Zie ook BBV 16 over de veel te positieve wijze waarop de huidige Wereldbank en IMF door genoemde ministeries beschouwd worden.
- **32. Pag. 8 Verbetering handelskansen ontwikkelingslanden?**
Waar blijken deze verbeteringen sinds Uruguay uit? Andere voorbeelden:
  - De tariefescalatie op bewerkte landbouwproducten is toegenomen.

- Landen als de Filipijnen hebben een handelstekort op gebied van landbouw opgelopen sinds het GATT-akkoord op gebied van landbouw (zie http://www.geocities.com/kmp_ph/strug/impeglob/n010824.html , en www.isgnweb.org/impact)
- Een deel van de boerenorganisaties uit het Zuiden wil zelfs dat het landbouwverdrag binnen de WTO wordt afgeschaft.
- Er treden protesten van kleine boeren en indianen op tegen het vergelijkbare FTAA-verdrag dat de handel binnen Amerika moet liberaliseren.
- In Mexico zijn sinds het totstandkomen van het NAFTA-verdrag 3,5 miljoen boeren verdwenen, in China zullen door toetreding tot de WTO naar verwachting 250 tot 300 miljoen boeren hun bedrijf moeten opgeven. Als er geen vervangend werk is zal de armoede en voedselgebrek alleen maar toenemen hierdoor.

Samenvattend zijn de handelskansen voor grootgrondbezitters die kunnen exporteren misschien toegenomen. De handelskansen voor het overgrote deel kleine en middelgrote boeren die voor de eigen regionale en nationale markt willen produceren, zijn echter drastisch afgenomen. Hiervoor zijn naast de WTO echter ook de Structurele Aanpassingsprogramma's van Wereldbank en IMF verantwoordelijk.

- **33. Pag. 11 Handelsversturende effect verminderd door Mc-Sharry?**

Dit is het argument dat de internationale graanhandel dus succesvol heeft kunnen overbrengen op de ministeries. Door lagere prijzen voor graan, gecompenseerd met inkomenssubsidies, kunnen zij namelijk het Europese graan goedkoper inkopen, en zodoende met meer winst binnen en buiten Europa verkopen.

Deze inkomenssubsidies werken echter net zo desastreus als de eerdere exportsubsidies. Omdat de productie van graan nog steeds de consumptie overstijgt (o.a. doordat we importvrij veevoer toelaten uit Noord- en Zuid-Amerika) gaat de dumping in ontwikkelingslanden nog steeds door. In tegenstelling tot exportsubsidies (verschil tussen EU-prijs en wereldmarktprijs) is nu echter niet meer te achterhalen hoe groot het handelsversturende effect per ton graan precies is. Dit bemoeilijkt de aanpak van dit handelsversturende effect. De tabel op pagina 20 zegt dan ook weinig, omdat hierin de inkomenssubsidies niet zijn meegenomen.

Door lobby van multinationals (in de graanhandel als Cargill) heeft de WTO echter toegestaan dat deze inkomenssubsidies (nog) niet hoeven te worden afgebouwd.

De ontkoppeling van inkomenssubsidies van de productie zal een overproductie binnen de EU niet voorkomen. De vollegrondsgroentetelers die nu geen toegang hebben tot deze subsidies zullen als eerste gedupeerd worden door deze ontkoppeling. Akkerbouwers die vroeger graan teelden zullen namelijk ook deze lucratievere groenten gaan telen, zij krijgen deze subsidies echter nog wel. Het gevolg zal naar verwachting zijn een sectorbrede overproductie, en dus prijzen die onder de kostprijs liggen.

- **34. Pag. 11: Prijssteun handelsversturend?**

Prijssteun gekoppeld aan productiebeheersing is totaal niet handelsversturend, omdat productie en consumptie dan vrijwel gelijk zullen liggen. Alleen in geval van incidentele hogere oogsten zal er interventie moeten plaatsvinden. Het zijn juist de inkomens- en exportsubsidies die handelsversturend zijn. Daarbij zorgt prijssteun gekoppeld met importheffingen ervoor dat de boer een kostendekkende prijs krijgt voor een product dat aan alle maatschappelijke eisen voldoet.

- **35. Pag. 11 Prijsverhoging door liberalisering**
De huidige situatie rond de geliberaliseerde markt voor onbewerkte koffie, maakt duidelijk dat liberalisering niet altijd leidt tot hogere prijzen. Door overproductie is de prijs op het laagste niveau sinds 30 jaar aanbeland, en gaan miljoen kleine koffieboeren failliet. Internationale productiebeheersing is noodzakelijk om deze problematiek te voorkomen.
- **36. Pag. 22 Speciale vrijwaringsmechanisme**
Het is onrechtvaardig dat ontwikkelde landen deze mogelijkheid wel hebben en ontwikkelingslanden niet. Juist ontwikkelingslanden hebben geen toegang tot subsidies om de concurrentie te kunnen voeren met producten uit ontwikkelde landen. Daarnaast zijn hun importheffingen op landbouwproducten vaak al gedwongen afgebouwd buiten de WTO om, via de Structurele Aanpassingsprogramma's van Wereldbank en IMF. Dit hangt weer samen met de schuldenproblematiek, waardoor men haar soevereine nationale beleid moest opgeven, en onder curatele van deze neoliberale organisaties kwam te staan.
Hun enige mogelijkheid om hun landbouw te beschermen zijn importheffingen en toegang tot deze speciale vrijwaringsmechanismen. Een echte 'Development Box' houdt in dat ontwikkelingslanden hun importheffingen niet hoeven af te bouwen en weer mogen herstellen op een niveau dat hun eigen boeren kostendekkend kunnen produceren. Daarnaast moeten juist de barrières voor bewerkte producten worden opgeheven.
- **37. Pag. 24 Integratie in de wereldeconomie**
Landen die werkelijk integreerden in het verleden, konden dit doen door eerst de economie te ontwikkelen door hoge importheffingen, en deze pas te verlagen als men de concurrentie op de wereldmarkt aankon. De landen die nu profiteren volgens de Wereldbank als India, hebben te maken gekregen met een toegenomen ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen. Een stijgend gemiddeld BNP per hoofd van de bevolking zegt helemaal niets over de voorziening van basisbehoeftes van alle delen van de bevolking. Hoewel een Millenium-doelstelling inhoudt de halvering van de mensen met honger in 2015, wordt er aangedrongen op de export van landbouwgewassen uit deze landen. Gelukkig noemt de notitie ook dat lokale en regionale markten belangrijk zijn. De notitie noemt het Fairtrade-principe te weinig. Door dit op te leggen aan multinationals die producten importeren uit ontwikkelingslanden, kunnen kostendekkende prijzen aan de armste boeren gewaarborgd worden. Ook kan men dit principe verder uitbreiden met voorwaarden op gebied van milieu en voedselzekerheid.
- **38. Pag. 26-27 Regionale samenwerking**
Zie BBV 14, over de desastreuze invloeden van de EU bij regionale samenwerking in Afrika. Dit doet zij met name via de zogenaamde Economic Partnership Agreements met ACP-landen.
In Afrika bestaat daarnaast veel protest tegen het huidige NEPAD-programma.

Commentaar op ‘Onderhandelingen in de Wereldhandelsorganisatie (WTO)’

In navolging op mijn commentaar op de notitie ‘Boeren bij vrijhandel’ en de notitie ‘Beleidscoherentie Ontwikkelingssamenwerking – Landbouw’ geef ik commentaar op bovengenoemde notitie, deze is uitgegeven door het ministerie van EZ, in december 2002. De notitie is te downloaden via:

www.ez.nl/upload/docs/Kamerbrieven/PDF-Documenten/02061224-vtk.pdf

Ik zal proberen zo weinig mogelijk in herhaling te vervallen, en soms verwijzen naar eerdergenoemd commentaar via ‘zie BBV’ en ‘zie BOL’ (met bijbehorend nummer waar ik naar verwijst).

- Pag. 2 Verhouding VN-WTO-verdragen
Volgens ‘Johannesburg’ zijn VN- en WTO-verdragen gelijkwaardig. Dit betekent iets anders dan het uitvoeren van de Doha-agenda. Helaas gebeurt dit wel in de praktijk. Dhr. Wijn geeft hierbij en gedurende de gehele notitie blijk van een bepaalde neoliberale visie. Hij ziet handel als weg tot ontwikkeling, en hecht minder belang aan sociale – en milieudoelstellingen. Overigens betekent milieu naar mijn mening niets anders dan economie op de lange termijn. Dus dient het korte-termijn-economische belang niet te prevaleren boven de andere twee doelstellingen. (Zie BBV 26).
- Pag. 3 Transparantie WTO-onderhandelingen
Euro-commissaris Lamy verdient wel degelijk kritiek. De onderhandelingen over het GATS-akkoord (liberalisering van diensten) voltrekken zich zeer ontransparant. Burgers en NGO’s binnen de EU hebben nagenoeg geen toegang hiertoe. Ook de nationale parlementen hebben te weinig invloed op deze WTO-onderhandelingen.
- Pag. 5 Belangen van ontwikkelingslanden
Voordelen voor ontwikkelingslanden zijn vooral op andere manieren te behalen dan het bieden van markttoegang voor onbewerkte landbouwproducten. Het is nu overigens vooral zaak dat de problemen zich niet verergeren in ontwikkelingslanden, voordat er sprake is van herstel. (zie BBV 5, 6, 10, 12,14,16,26, BOL 27, 28, 30, 32 en 37).
- Pag. 5 Rol van het bedrijfsleven binnen duurzame ontwikkeling.
In Johannesburg bleek dat het internationale bedrijfsleven haar lobby goed heeft uitgevoerd. Via public-private partnerships als Global Compact tussen de VN en multinationals, hebben ze aanwezige politici zand in de ogen kunnen strooien. Bedrijven mogen zich al deelnemer noemen van Global Compact als men zich vrijwillig houdt aan één van de negen voorwaarden. Dit geheel lijkt veel op het zogenaamde ‘greenwashen’; verbetering van het imago om bindende regelgeving te voorkomen op sociaal- en milieugebied. De strategie werkt uitstekend zie ook deze notitie van dhr. Wijn. Ook de staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking is opvallend positief over deze PPP’s. Overigens is een verplichte duurzame verslaglegging wel een stap in de goede richting.
- Pag. 7 en 8 De ontwikkelingsagenda en wensen van ontwikkelingslanden.
- Wensen van ontwikkelingslanden komen niet persé overeen met de belangen van alle leden van de bevolking in deze landen. Terwijl de elite en grootgrondbezitters grote invloed hebben op de standpunten van de WTO-onderhandelaars, hebben kleinere boeren en inheemse volkeren vooral belang bij het niet verstoren van hun regionale en nationale markt (door dumping vanuit het Noorden met behulp van inkomens- en exportsubsidies, exportkredieten en oneigenlijke voedselhulp), en geen onduurzame uitputting van hun

hulpbronnen om onze westerse consumptie in stand te kunnen houden. Wensen van ontwikkelingslanden die dhr. Wijn hier niet noemt zijn voedselzekerheid en rurale ontwikkeling. Ook is er een evaluatie van de uitwerking van de huidige WTO-verdragen beloofd op gebied van maatschappelijke belangen. Van deze evaluatie is echter nog geen sprake.

- Daarnaast hebben ontwikkelingslanden te weinig toegang tot de zogenaamd ‘green rooms’, waar informeel vergaande afspraken worden gemaakt die de andere leden worden opgedrongen. Ook de toegang tot het ‘Geschillenbeslechtsmechanisme’ is te beperkt voor ontwikkelingslanden. Schuldenlasten en afhankelijkheid van importquota, zorgen er daarnaast voor dat men een slechtere onderhandelingspositie inneemt. Ontwikkelde landen hebben bijvoorbeeld Doha bedreigd met het intrekken van ontwikkelingshulp of verminderen van importquota, wanneer ontwikkelingslanden hun voorstellen niet steunden. Zie voor meer informatie over deze ongelijke onderhandelingspositie: Aileen Kwa: ‘Power politics in the WTO’ te downloaden via:
<http://www.focusweb.org/publications/Books/power-politics-in-the-WTO.pdf> .
- Hier wordt ook veel te veel nadruk gelegd op de voordelen van het opheffen van importbescherming van ontwikkelingslanden. Vooralsnog zijn er alleen maar nadelen zoals 3,5 miljoen boeren in Mexico die sinds de NAFTA, hun bedrijf kwijt raakten. Doordat de sweatshops waarin een deel van hen alternatief werk vond, inmiddels zijn verplaatst naar China (in verband met nog lagere lonen en slechtere arbeidsomstandigheden), zijn ze nu tevens dit werk kwijt. Ook in China zullen naar verwachting 200 tot 300 miljoen boeren hun bedrijf moeten verlaten door oneerlijke concurrentie en dumping.
- Ook wordt er vanuit gegaan dat arme consumenten profiteren van liberalisering, dit is lang niet altijd het geval. In de EU heeft bijvoorbeeld de consument niet geprofiteerd van de lagere graanprijzen sinds 1992, en de lage koffieprijs momenteel.
- Als landen een comparatief voordeel zouden, hebben moeten in de berekening daarvan alle kosten worden meegenomen. Dit is absoluut niet het geval op gebied van het milieu, zoals bijdrage aan het broeikas-effect, uitputting van hulpbronnen en vervuiling.
- Er is nog te weinig sprake van de wereldmarkteisen op gebied van milieu, voedselveiligheid en arbeidsomstandigheden, die dhr. Wijn noemt. Juist dit is mislukt in Johannesburg. De capaciteitsopbouw is nodig in ontwikkelingslanden, wel moet worden gewaakt voor ruilvoetverslechtering. Als landen namelijk dure technologieën moeten inkopen om onbewerkte landbouwproducten te kunnen exporteren, zouden de kosten wel is hoger kunnen zijn dan de opbrengsten. Ook is de kans op monoculturen en dus grootgrondbezit groot omdat de westerse markt uniforme producten eist. De kans bestaat dat vooral grootgrondbezitters en verwerkende – en handelsbedrijven gaan profiteren dan kleine boeren. Het verplicht opleggen van een uitgebreid fairtrade-principe aan handel en industrie is een beter alternatief. Boeren krijgen hierbij kostendekkende prijzen voor producten die aan alle maatschappelijke eisen dus ook op gebied van milieu, en de export mag de voedselzekerheid op lange termijn niet in gevaar brengen. Ook dienen producten door opheffen van tariefescalatie, vooral in de ontwikkelingslanden zelf worden verwerkt. Er is samenvattend naar mijn mening eerder een gebrek aan eisen, dan een teveel aan eisen zoals dhr. Wijn meent. Zie ook BBV 16 en BOL 28.
- Pag. 12, 13 en 14 landbouw
Het commentaar hieraan voorafgaand is onder andere gericht op landbouw. Ik wil vooral verwijzen naar BBV 5, 8, 23,26 en BOL 33 en 34. Hierin komen zowel het Europees landbouwbeleid en het WTO-beleid aan de orde, maar ook alternatieven hiervoor. Binnen de WTO moet samenvattend het recht om te mogen exporteren en markten in andere landen te mogen openbreken, worden vervangen door het recht om je voedsel door je eigen boeren

te mogen produceren. Alle subsidies dienen dan ook te worden afgeschaft, in ruil voor productiebeheersing op een niveau van de eigen (EU)consumptie, een kostendeekkende prijs voor een product dat aan alle maatschappelijke eisen voldoet, weren van producten aan de (EU)-grenzen die niet aan deze eisen voldoen, importheffingen op een niveau van de kostendeekkende prijs, internalisering van alle (milieu)kosten in de verkoopprijs, en kostendeekkende betaling van extra groene diensten op gebied van landschap, natuur en milieu. Het voordeel is een drastische daling van het (EU)budget en het bereiken van alle doelstellingen op gebied van duurzaamheid (economisch, sociaal, ecologisch).

Dit betekent niet een einde aan de handel tussen landen, maar deze handel vindt alleen plaats als beide landen vinden dat ze hier voordeel uit halen. Zo was de vrije-markt-theorie ook eigenlijk bedoeld.

- Pag. 14 Diensten

Op gebied van diensten maar ook op gebied van landbouw geldt: de overheid moet in staat worden gesteld dat alle leden van bevolking toegang houden of weer krijgen tot basisbehoeften (inclusief voedsel). Privatisering en liberalisering van deze basisbehoeftes betekent dat op den duur alleen mensen met koopkracht nog toegang behouden tot deze basisbehoeftes. De WTO mag het dus nationale overheden niet onmogelijk maken, om deze toegang tot basisbehoeftes te beschermen. Dit is duidelijk wel het geval bij de huidige voorstellen binnen de WTO, maar ook binnen andere instellingen als Wereldbank, IMF en de onderhandelingen die de EU voert met ACP-landen (zie BBV 14).

Tenslotte

Ik hoop dat u genoemde commentaar mee wilt nemen in uw overwegingen, op welk terrein u ook werkzaam bent. Ik realiseer me dat mijn voorstellen en commentaar ver aflaggen van het huidige beleid. Ook heb ik al eerder gehoord dat er iets meer nuance zou mogen zijn in mijn kritiek. Graag ontvang ik uw reactie op mijn commentaar, en ik sta graag open voor een aansluitende discussie.

Een klein praktisch bezwaar is overigens dat ik vanaf 27 februari ongeveer een jaar lang in Azië verblijf. Hier zal ik me ook met genoemde onderwerp gaan bezig houden. Ik ben overigens wel gewoon bereikbaar via onderstaand email-adres.

Na mijn terugkomst hoop ik mij ook weer in Nederland met onderwerp te gaan bezighouden.

De scriptie die ik vorig jaar schreef over dit onderwerp: 'Liberalisering in de landbouw, een heilloze weg!', is te downloaden via: <https://guusgeurts.nl/gg/wp-content/uploads/2022/12/02-scriptie-Liberalisering-in-de-landbouw-een-heilloze-weg.pdf>

Drs. Ing. Guus Geurts

Beleidsgericht Milieukundige (Specialisatie Milieu en Ontwikkeling)

24 februari 2003

Verbeterde links toegevoegd in december 2022.

Contact: guusgeurts@yahoo.com